

ich powiązań z paradygmatem teoretycznym. Struktura pracy wymaga dopracowania, przedstawiona literatura w języku angielskim wymaga uzupełnienia o literaturę w języku polskim. Bogaty warsztat naukowy autora daje rękojmię, że praca zostanie napisana prawidłowo.

dr Adam Kirpsza
Uniwersytet Jagielloński

WERSJA POWARSZTATOWA:

„Nie chcę, ale muszę”. Powody negocjowania aktów prawnych Unii Europejskiej w trilogach

Wstęp³

Celem analizy jest odpowiedź na następujące pytanie badawcze: jakie czynniki wpływają na większą skłonność Parlamentu Europejskiego i Rady do rozstrzygnięcia projektów legislacyjnych Unii Europejskiej w ramach tzw. trilogów? Trilogi można zdefiniować jako nieformalne, tajne spotkania między kilkunastoma reprezentantami Parlamentu, Rady i Komisji, na których wypracowywane są porozumienia w sprawie aktów prawnych⁴. W przypadku ok. 96% regulacji są one potem formalnie uchwalane bez zmian na posiedzeniach plenarnych dwóch

³ Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2013/09/N/HS5/04266.

⁴ Szerzej w: H. Farrell, A. Héritier, *Interorganizational Negotiation and Intraorganizational Power in Shared Decision Making: Early Agreements Under Codecision and Their Impact on the European Parliament and Council*, „Comparative Political Studies” 2004, vol. 37, no. 10, s. 1197; A. Kirpsza, *Analiza zjawiska wczesnych nieformalnych porozumień legislacyjnych w zwykłej procedurze ustawodawczej*, „Studia Europejskie” 2013, nr 4, s. 101–132; *Codecision and National Parliamentary Scrutiny: Report with Evidence*, House of Lords: European Union Committee, 17th Report of Session, London 2009, s. 12.

pierwszych instytucji⁵. Oznacza to, że po osiągnięciu nieformalnego porozumienia w trilogu szansa na jego modyfikację czy zablokowanie przez posłów lub ministrów w trakcie publicznych dyskusji w Parlamencie i Radzie jest praktycznie niemożliwe⁶. Prawo pierwotne i wtórne UE nie zawiera żadnych przepisów dotyczących organizacji i przebiegu trilogów⁷. Są one uregulowane jedynie, i to w sposób lapidarny, w porozumieniu międzyinstytucjonalnym zawartym przez Parlament, Radę i Komisję w 1999 r.⁸, zrewidowanym w 2007 r.⁹ Jak pokazuje wykres 1, trilogi są obecnie stałym mechanizmem negocjowania aktów prawnych w zwykłej procedurze ustawodawczej (ZPU, dawniej współdecydowanie). Jeśli w 2000 r. było rozstrzyganych w ich ramach tylko 13,6% projektów, to w 2008 r. już 97%¹⁰. Interesujące jest zatem poznanie przyczyn zaistnienia tego fenomenu.

⁵ Zob. R. Kardasheva, *Legislative package deals in EU decision-making: 1999–2007*, thesis submitted to the European Institute of the London School of Economics for the completion of the degree of Doctor of Philosophy, April 2009, s. 234.

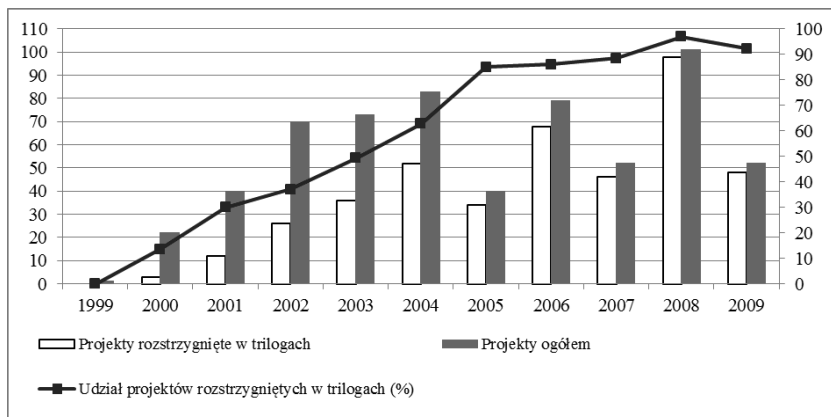
⁶ O negatywnych konsekwencjach trilogów dla demokracji i wyników procesu decyzyjnego zob.: A. Kirpsza, *Utrata kontroli nad procesem legislacyjnym w Parlamencie Europejskim na przykładzie procesu uchwalania rozporządzenia w sprawie produktów leczniczych terapii zaawansowanej*, [w:] A. Kirpsza, G. Stachowiak (red.), *Kryzys w Unii – Unia w kryzysie?*, Kraków 2013, s. 113–148; A. Rasmussen, C. Reh, *The Consequences of Concluding Co-Decision Early: Trilogues and Intra-Institutional Bargaining Success*, „Journal of European Public Policy” 2013, vol. 20, no. 7, s. 1006–1023; C. Reh, *Is informal politics undemocratic? Trilogues, early agreements and the selection model of representation*, „Journal of European Public Policy” 2014, vol. 21, no. 6, s. 822–841.

⁷ Niektórzy uważają, że z tego powodu trilogi są niezgodne z prawem UE. Zob. B. Petkova, T. Dumbrovský, *Conciliation in the sixth European Parliament: Formal transparency vs. shadowy legislating*, paper presented at UACES Exchanging Ideas on Europe: Europe at a Crossroads, Bruges, 6–8 September 2010, s. 13–16.

⁸ *Joint declaration on practical arrangements for the new co-decision procedure (article 251 of the Treaty establishing the European Community)*, „Official Journal of the European Communities”, C 148, 28 May 1999, s. 1–2.

⁹ *Wspólna deklaracja w sprawie praktycznych zasad dotyczących stosowania procedury współdecyzji (art. 251 traktatu WE)*, „Dziennik Urzędowy UE”, C 145, 30 czerwca 2007 r., s. 5–9.

¹⁰ Analiza nie uwzględnia trilogów organizowanych w trakcie procedury pojednawczej (przed trzecim czytaniem), ponieważ są one na tym etapie obligatoryjne.

Wykres 1. Liczba i udział projektów objętych trilogiem uchwalonych w latach 1999–2009 w ramach współdecydowania (ZPU) i będących przedmiotem minimum jednej poprawki Parlamentu

Źródło: *Obserwatorium legislacyjne Parlamentu Europejskiego*, <http://www.europarl.europa.eu/oeil/home/home.do>; *Rejestr publiczny dokumentów Rady*, <http://register.consilium.europa.eu/content/int?lang=PL&typ=ADV>.

Hipotezy

W celu odpowiedzi na powyższe pytanie badawcze postawiono kilka hipotez przewidujących wpływ określonych czynników na prawdopodobieństwo organizacji trilogów w ZPU. Wyprowadzono je z założeń dwóch programów badawczych: racjonalizmu oraz konstruktywizmu społecznego¹¹. Z racjonalizmu wywiedziono trzy przypuszczenia. Pierwsze stanowi, że skłonność Parlamentu i Rady do rozstrzygania projektów w trilogach jest silnie skorelowana z ich wagą: im ważniejszy akt prawny, tym mniejsza szansa, że będzie negocjowany w trilogu. Wynika to z faktu, że projekty kluczowe dla UE są konfliktowe, gdyż cechują się różną intensywnością preferencji aktorów, wprowadzają istotne reformy w danym sektorze i dotyczą interesów wielu

¹¹ Zob. np. J. Jupille, J. Caporaso, J. Checkel, *Integrating Institutions: Rationalism, Constructivism, and the Study of the European Union*, „Comparative Political Studies” 2003, vol. 36, no. 1/2, s. 7–40.

grup społecznych¹². Są również przedmiotem dużego zainteresowania opinii publicznej. W rezultacie nie mogą być rozstrzygane w tajnych i niekontrolowanych warunkach trilogów, lecz wymagają oficjalnych, sformalizowanych i otwartych negocjacji. Dlatego:

H1: Trilogi są mniej prawdopodobne, jeśli projekt legislacyjny jest ważny.

Druga hipoteza racjonalistyczna przewiduje, że trilogi są rzadziej organizowane w przypadku projektów budżetowych, a częściej w odniesieniu do wniosków regulacyjnych. Linia argumentacji jest podobna, jak przy poprzednim twierdzeniu. Projekty budżetowe są bardzo konfliktowe, ponieważ dotyczą szczególnie wrażliwych interesów finansowych państw członkowskich oraz generują duże zainteresowanie obywateli jako potencjalnych beneficjentów lub płatników¹³. Rozstrzygnięcie takich aktów prawnych w tajnych i nieformalnych trilogach jest zatem utrudnione, ponieważ może być kontestowane przez uczestników procesu decyzyjnego oraz opinię publiczną. Natomiast projekty regulacyjne są mniej konfliktowe, gdyż, co do zasady, bazują na technicznej ekspertyzie, nie naruszają najważniejszych interesów decydentów oraz cechują się mniejszym zainteresowaniem obywateli. Dlatego mogą być częściej rozstrzygane w trilogach. Stąd:

H2: Trilogi są mniej prawdopodobne w przypadku projektów budżetowych, a bardziej prawdopodobne w przypadku projektów regulacyjnych.

Trzecia hipoteza racjonalistyczna zakłada, że organizacja trilogów jest bardziej prawdopodobna w przypadku projektów pilnych, mają-

¹² A. Moravcsik, *Preferences and power in the European Community: A liberal intergovernmentalist approach*, „Journal of Common Market Studies” 1993, vol. 31, no. 4, s. 480; R. Thomson, F. Stokman, *Research design: Measuring actors' positions, saliences and capabilities*, [w:] R. Thomson, F. Stokman, C. Achen, T. König (red.), *The European Union Decides*, Cambridge 2006, s. 25–53; A. Warntjen, *Measuring salience in EU legislative politics*, „European Union Politics” 2012, vol. 13, no. 1, s. 168–182.

¹³ Zob. C. Burns, *Who Pays? Who gains? How do Costs and Benefits Shape the Policy Influence of the European Parliament*, „Journal of Common Market Studies” 2005, vol. 43, no. 3, s. 485–505; T. Lowi, *Four Systems of Policy, Politics and Choice*, „Public Administration Review” 1972, vol. 32, no. 4, s. 314–325.

cych ściśle określony termin swojego wejścia w życie. Nieuchwalenie takich aktów prawnych na czas może skutkować poważnymi konsekwencjami dla państw członkowskich i UE, np. brakiem funduszy na cele społeczne lub gospodarcze czy kosztownymi lukami prawnymi. To powoduje, że Parlament i Rada powinny być bardziej skłonne do rozstrzygnięcia pilnych projektów w trilogach, gdyż umożliwiają one znaczne przyspieszenie negocjacji¹⁴. Trilogi odbywają się bowiem w nieformalnych, zamkniętych dla publiczności i kameralnych warunkach, w których osiągnięcie kompromisu jest łatwiejsze. Ponadto ich rezultatem są wczesne porozumienia legislacyjne (*early agreements*) przyjmowane już na etapie pierwszego czytania¹⁵, dzięki którym można uniknąć długotrwałych postępowań prawodawczych finalizowanych w drugim lub trzecim czytaniu. Wykorzystując mechanizm trilogowy, decydenci mają zatem większą gwarancję, że uchwalą pilną regulację w terminie i unikną poniesienia potencjalnych kosztów. Dlatego:

H3: Trilogi są bardziej prawdopodobne, jeśli uchwalenie projektu jest pilne.

Natomiast z założeń konstruktywizmu społecznego wyprowadzono dwie hipotezy. Pierwsza stanowi, że trilogi są bardziej rezultatem socjalizacji niż wagi i materii projektów czy preferencji aktorów. Konstruktywizm zakłada, że jeśli kontakty między decydentami są regularne, intensywne, długie, tajne, nieformalne, mało upolitycznione i odbywające się w wąskim gronie, to tworzy się między nimi specyficzne normy zachowań nakazujące prowadzenie negocjacji w sposób

¹⁴ Zob. D. Toshkov, A. Rasmussen, *Time to Decide: The effect of early agreements on legislative duration in the EU*, „European Integration online Papers” 2012, vol. 16, no. 11, s. 5–6.

¹⁵ Zob. C. Reh, A. Héritier, E. Bressanelli, C. Koop, *The Informal Politics of Legislation. Explaining Secluded Decision Making in the European Union*, „Comparative Political Studies” 2011, vol. 46, no. 9, s. 1112–1142; A. Rasmussen, *Early conclusion in bicameral bargaining: Evidence from the co-decision legislative procedure of the European Union*, „European Union Politics” 2010, vol. 12, no. 1, s. 41–64; V. Hansen, *Incomplete information and bargaining in the EU: An explanation of first-reading non-agreements*, „European Union Politics”, <http://eup.sagepub.com/content/early/2014/07/22/1465116514541555.abstract?rss=1>.

kooperacyjny¹⁶. Rzeczone wzorce są internalizowane w procesie socjalizacji przez tych decydentów i stosowane w codziennym podejmowaniu decyzji jako coś oczywistego, „właściwa rzecz do zrobienia”. Powyższy efekt powinien mieć miejsce w odniesieniu do trilogów. Odbývają się one w nieformalnej, tajnej, nieupolitycznionej i niewielkiej grupie osób oraz, jak pokazano powyżej, są coraz częstsze i regularne. Spełniają zatem warunki socjalizacji. Dlatego wraz z czasem i częstotliwością odbywania trilogów uczestniczący w nich decydenci Parlamentu i Rady powinni internalizować wzorzec zachowań nakazujący im negocjowanie projektów w sposób nieformalny. Po jakimś czasie rzeczona norma może stać się dla nich czymś oczywistym, powodując automatyczną organizację trilogów w przypadku coraz większej liczby aktów prawnych, niezależnie od ich wagi czy materii. Dlatego:

H4: Im więcej trilogów jest organizowanych, tym większa skłonność decydentów Parlamentu i Rady do ich ponownej organizacji (hipoteza socjalizacyjna).

Druga hipoteza konstruktywistyczna przewiduje, że prawdopodobieństwo organizacji trilogów jest silnie skorelowane ze strukturą organizacyjną Parlamentu. Inaczej mówiąc, członkowie określonych komisji PE powinni być bardziej skłonni do nieformalnych negocjacji z Radą, podczas gdy inni mniej. Takie twierdzenie wypływa z założenia, że w strukturach organizacyjnych PE ugruntowują się specyficzne metanormy proceduralne, które informują ich członków, w jaki sposób postępować w konkretnych sytuacjach¹⁷. Reguły te powstają w wyini-

¹⁶ J. Lewis, *The Janus Face of Brussels: Socialization and Everyday Decision Making in the European Union*, „International Organization” 2005, vol. 59, no. 4, s. 945–948; J. Checkel, *International Institutions and Socialization in Europe: Introduction and Framework*, „International Organization” 2005, vol. 59, no. 4, s. 808–816; A. Niemann, *Between Communicative Action and Strategic Action: The Article 113 Committee and the Negotiations on the WTO Basic Telecommunications Services Agreement*, „Journal of European Public Policy” 2004, vol. 11, no. 3, s. 385–886; J. Lewis, *How institutional environments facilitate co-operative negotiation styles in EU decision-making*, „Journal of European Public Policy” 2010, vol. 17, no. 5, s. 648–664.

¹⁷ D. Thomas, *Explaining the negotiation of EU foreign policy: Normative institutionalism and alternative approaches*, „International Politics” 2009, vol. 46, no. 4, s. 339–357; A. Ripoll Servent, *Holding the European Parliament responsible: policy*

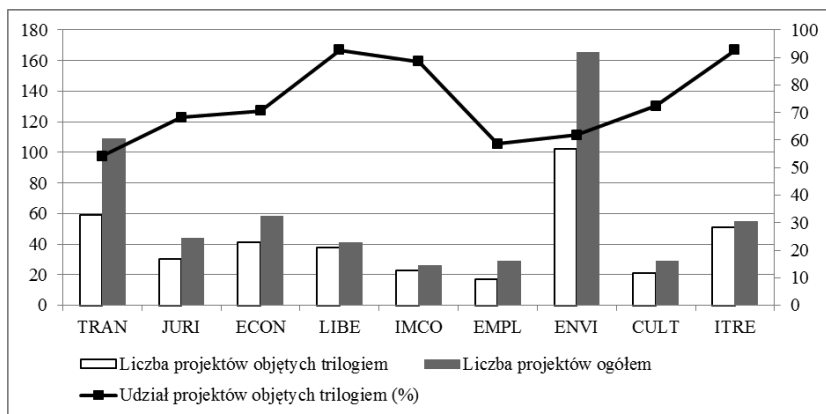
ku wewnątrz- i międzyinstytucjonalnych kontaktów i, jak wspomniano już powyżej, są w dużej mierze zależne od ich intensywności, regularności, ekskluzywności czy poziomu upublicznienia i upolitycznienia (warunki socjalizacji). Wraz z czasem decydenci komisji PE uczą się tych wzorców, a następnie prawem socjalizacji stosują je w relacjach legislacyjnych z Radą. Jeśli zatem w danej komisji ukształtowała się norma nakazująca prowadzenie z Radą bardziej konfliktowych negocjacji, jej członkowie nie będą skłonni do organizacji trilogów, preferując raczej izolację i konfrontację. Natomiast gdy w danej komisji ugruntowała się metanorma kooperacyjna, to jej członkowie będą dążyć do nieformalnej i otwartej współpracy z Radą, co powinno skutkować większą liczbą trilogów. Powyższą linię argumentacji potwierdza wykres 2. Wynika z niego, że w latach 1999–2009 istniały wyraźne różnice w skłonności określonych komisji do rozstrzygania projektów w trilogach. Były one najczęściej organizowane przez LIBE (92,7% projektów rozpatrywanych w tej komisji) oraz ITRE (92,7%), podczas gdy najrzadziej przez EMPL (58,6%) i TRAN (54,1%). Stąd:

H5: Trilogi są bardziej prawdopodobne, jeśli projekt jest rozpatrywany w komisjach LIBE i ITRE, a mniej prawdopodobne, gdy wniosek jest rozstrzygany w komisjach EMPL i TRAN.

Metoda weryfikacji hipotez

Powyższe hipotezy zweryfikowano za pomocą regresji logistycznej. Implementacja tej metody ilościowej sprowadza się do sekwencji trzech działań. Pierwszy krok polega na operacjonalizacji zmiennych. Najpierw zaprojektowano zatem zmienną zależną o nazwie „Trilog”. Wynosi ona 1, jeśli w trakcie pierwszego lub drugiego czytania w procedurze współdecydowania (ZPU) miał miejsce co najmniej jeden trilog, albo 0, jeśli w danej procedurze nie został zorganizowany żaden trilog lub gdy pierwszy trilog odbył się dopiero w trzecim czytaniu

shift in the Data Retention Directive from consultation to codecision, „Journal of European Public Policy” 2013, vol. 20, no. 7, s. 979–982; B. Levitt, J. March, *Organizational Learning*, „Annual Review of Sociology” 1988, no. 14, s. 319–340.

Wykres 2. Liczba i udział projektów objętych trilogiem uchwalonych w latach 1999–2009 w ramach współdecydowania (ZPU) i będących przedmiotem minimum jednej poprawki Parlamentu z perspektywy określonych komisji Parlamentu Europejskiego

Objaśnienia: TRAN – Komisja ds. Transportu i Turystyki; JURI – Komisja ds. Prawnych; ECON – Komisja ds. Gospodarczych i Monetarnych; LIBE – Komisja ds. Wolności Obywatelskich, Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych; IMCO – Komisja ds. Rynku Wewnętrznego i Ochrony Konsumentów; EMPL – Komisja ds. Zatrudnienia i Spraw Socjalnych; ENVI – Komisja ds. Ochrony Środowiska, Zdrowia Publicznego i Bezpieczeństwa Żywności; CULT – Komisja ds. Kultury i Edukacji; ITRE – Komisja ds. Przemysłu, Badań Naukowych i Energii. Na wykresie uwzględniono tylko te komisje, które w badanym okresie rozpatrzyły więcej niż 25 projektów. Źródło: *Obserwatorium legislacyjne Parlamentu Europejskiego*, <http://www.europarl.europa.eu/oeil/home/home.do>; *Rejestr publiczny dokumentów Rady*, <http://register.consilium.europa.eu/content/int?lang=PL&typ=ADV>.

Źródło: opracowanie własne.

(w którym jest obligatoryjny). Następnie skonstruowano kilka zmiennych niezależnych odpowiadających czynnikom zawartym w hipotezach. I tak, *H1* jest testowana przez zmienną ilościową ciągłą o nazwie „Ważność aktu prawnego”. Odzwierciedla ona liczbę motywów znajdujących się na początku każdego uchwalonego aktu prawnego UE¹⁸.

¹⁸ Taką metodę operacjonalizacji ważności stosują m.in.: R. Kardasheva, *The Power to Delay: The European Parliament's Influence in the Consultation Procedure*, „Journal

Im więcej motywów posiadała dana regulacja, tym była ważniejsza. W celu weryfikacji *H2* skonstruowano zmienną kategoryjną „Materia aktu prawnego”. Przyjmuje ona trzy wartości: 1 – jeśli projekt miał charakter *stricte* budżetowy, czyli zawierał postanowienia dotyczące podziału środków finansowych lub ustanowienia programu finansowego UE („Projekt budżetowy”); 2 – jeśli projekt miał charakter regulacyjny, a więc koncentrował się na kodyfikacji zasad funkcjonowania danego obszaru polityki UE i nie obejmował przepisów budżetowych („Projekt regulacyjny”); 3 – jeśli projekt regulował inne materie niż powyższe, np. administracyjne czy instytucjonalne („Inny projekt”). Trzecią kategorię przyjęto jako referencyjną (porównawczą). *H3* jest sprawdzana za pomocą zmiennej binarnej o nazwie „Projekt pilny”. Jest ona równa 1, jeśli analizowany projekt był pilny, czyli miał ściśle określoną datę swojego wejścia w życie, przed którą musiał być uchwalony, albo 0, jeśli takiego terminu nie zawierał. Aby przetestować *H4*, zaprojektowano zmienną ilościową ciągłą „Socjalizacja”. Odpowiada ona liczbie lat, jakie upłynęły między ustanowieniem mechanizmu trilogów we Wspólnej deklaracji z 1999 r. a rokiem uchwalenia analizowanego aktu prawnego. *H5* jest testowana za pomocą czterech zmiennych binarnych fikcyjnych (*dummy variables*) o nazwach „LIBE”, „ITRE”, „EMPL” i „TRAN”. Każda z nich wynosi 1, jeśli dany projekt był rozpatrywany w danej komisji, albo 0, jeśli inna komisja była właściwa przedmiotowo w sprawie tego wniosku legislacyjnego.

Ponadto analizę uzupełniono o grupę trzech predyktorów kontrolnych zawierających czynniki nieprzewidywane w hipotezach, ale mające potencjalny wpływ na organizację trilogów. Pierwszą zmienną kontrolną jest „Zasada głosowania w Radzie”. Ma ona postać dychotomiczną i wynosi 1, jeśli dany akt prawny był uchwalony w Radzie zgodnie z zasadą kwalifikowanej większości głosów (KWG), albo 0, jeśli został przyjęty w oparciu o regułę jednomyślności¹⁹. Drugą

of Common Market Studies” 2009, vol. 47, no. 2, s. 398; F. Häge, *Committee Decision-making in the Council of the European Union*, „European Union Politics” 2007, vol. 8, no. 3, s. 315; C. Reh, A. Héritier, E. Bressanelli, C. Koop, dz. cyt., s. 1127.

¹⁹ Chodzi tu nie o faktyczny wynik głosowania, lecz o podstawę prawno-trakta-

zmienną kontrolną jest „Forma aktu prawnego”. Przyjmuje ona trzy wartości: 1 – jeśli uchwalony akt prawny był rozporządzeniem („Rozporządzenie”), 2 – jeśli był dyrektywą („Dyrektywa”), 3 – jeśli był decyzją lub decyzją ramową („Decyzja”). „Rozporządzenie” przyjęto jako kategorię referencyjną, ponieważ w badanym okresie aktów prawnych posiadających taką właśnie formę było najwięcej²⁰. Jako trzecią zmienną kontrolną zaprojektowano predyktor ilościowy ciągły „Kompleksowość projektu”. Odpowiada on liczbie komisji parlamentarnych (właściwych przedmiotowo i opiniodawczych), które rozpatrywały analizowany projekt. Przyjęto, że im więcej komisji badało dany wniosek legislacyjny, tym był on bardziej kompleksowy, czyli dotyczył jednocześnie kilku obszarów lub polityk UE²¹. Tabela 1 zawiera źródła i sposób kodowania omówionych powyżej zmiennych.

Drugim krokiem w ramach omawianej metody jest skonstruowanie bazy empirycznej (bazy danych). W tym celu zebrano informacje na temat powyższych zmiennych w odniesieniu do wszystkich aktów prawnych UE, które po pierwsze, zostały uchwalone w trakcie piątej i szóstej kadencji PE, czyli w latach 1999–2009, po drugie, były rozpatrywane w procedurze współdecydowania (ZPU), po trzecie, miały formę rozporządzeń, dyrektyw, decyzji lub decyzji ramowych i po czwarte, były przedmiotem co najmniej jednej poprawki Parlamentu. Ogółem zidentyfikowano 613 regulacji spełniających powyższe kryteria.

Trzecim krokiem omawianej metody jest przeprowadzenie na powyższej bazie danych właściwej weryfikacji empirycznej hipotez. Polega ona na dokonaniu obliczeń statystycznych opartych na równaniach regresji logistycznej²². Rzeczoną metodę stosuje się, gdy zmien-

tową przewidującą określoną procedurę głosowania w Radzie w sprawie danego projektu.

²⁰ W trakcie piątej i szóstej kadencji Parlamentu Europejskiego (1999-2009) uchwalono 258 rozporządzeń, 257 dyrektyw i decyzji i 98 decyzji ramowych będących przedmiotem minimum jednej poprawki Parlamentu.

²¹ Podobną metodę określania kompleksowości projektu stosują: C. Reh, A. Héritier, E. Bressanelli, C. Koop, dz. cyt., s. 1124.

²² Więcej w: A. Kirpsza, *Zastosowanie regresji logistycznej w studiach nad Unią Europejską*, [w:] K. Ławniczak (red.), *Metody jakościowe i ilościowe w badaniu or-*

Tabela 1. Sposób i źródła kodowania zmiennych niezależnych i kontrolnych

Nr	Nazwa zmiennej	Kodowanie zmiennej niezależnej	Źródło
Zmienne teoretyczne			
H1	Ważność aktu prawnego	Liczba motywów umieszczonych na początku każdego uchwalonego aktu prawnego	Eur-Lex
H2	Materia aktu prawnego	1 – projekt zawierał postanowienia dotyczące rozdziału lub ustanowienia środków finansowych („Projekt budżetowy”); 2 – projekt koncentrował się na kodyfikacji zasad funkcjonowania danego obszaru życia społeczno-gospodarczego („Projekt regulacyjny”); 0 – projekt zawierał inne postanowienia, np. administracyjne („Inny projekt”). „Inny projekt” przyjęto jako kategorię referencyjną.	PreLex
H3	Projekt pilny	1 – akt prawny posiadał ściśle określoną datę swojego wejścia w życie; 0 – akt prawny nie posiadał takiego terminu	Eur-Lex
H4	Socjalizacja	Liczba lat między ustanowieniem instytucji trilogów w pierwszym i drugim czytaniu w 1999 r. a rokiem uchwalenia danego aktu prawnego	Obserwatorium legislacyjne Parlamentu Europejskiego (OEIL)
H5	LIBE	1 – projekt był rozpatrywany w Komisji ds. Wolności Obywatelskich, Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych jako komisji właściwej przedmiotowo; 0 – projekt był rozpatrywany w innej komisji Parlamentu	OEIL
	ITRE	1 – projekt był rozpatrywany w Komisji ds. Przemysłu, Badań Naukowych i Energii jako komisji właściwej przedmiotowo; 0 – projekt był rozpatrywany w innej komisji Parlamentu	OEIL
	EMPL	1 – projekt był rozpatrywany w Komisji ds. Zatrudnienia i Spraw Socjalnych jako komisji właściwej przedmiotowo; 0 – projekt był rozpatrywany w innej komisji	OEIL
	TRAN	1 – projekt był rozpatrywany w Komisji ds. Transportu i Turystyki jako komisji właściwej przedmiotowo; 0 – projekt był rozpatrywany w innej komisji	OEIL

Zmienne kontrolne			
Zasada głosowania w Radzie	1 – akt prawny został uchwalony w Radzie kwalifikowaną większością głosów; 0 – akt prawny został uchwalony w Radzie zgodnie z zasadą jednogłośnie	Rejestr Publiczny Rady	
Forma aktu prawnego	1 – uchwalony akt prawny był rozporządzeniem („Rozporządzenie”); 2 – uchwalony akt prawny był dyrektywą („Dyrektywa”); 3 – uchwalony akt prawny był decyzją lub decyzją ramową („Decyzja”). „Rozporządzenie” przyjęto jako kategorię referencyjną.	Eur-Lex	
Kompleksowość projektu	Liczba komisji Parlamentu, które rozpatrywały projekt (właściwe przedmiotowo i opiniodawcze)	OEIL	

na zależna ma rozkład binarny (0 albo 1), a więc taki, jak w niniejszym badaniu. Regresję logistyczną można opisać następującym wzorem:

$$P(Y = 1) = \frac{e^{\text{logit}(p)}}{1 + e^{\text{logit}(p)}} = \frac{1}{1 + e^{-\text{logit}(p)}} = \frac{1}{1 + e^{-(\beta_0 + \beta_1 X_1 + \dots + \beta_k X_k)}}$$

gdzie:

$P(Y = 1)$ – prawdopodobieństwo, że Y będzie równe 1;

e – stała Eulera = 2,71828, baza logarytmu naturalnego;

logit - funkcja przekształcająca prawdopodobieństwo na logarytm szansy²³;

β_0 – wyraz wolny (intercept, stała), punkt przecięcia z osią Y , gdy $X=0$;

β_k – współczynniki kierunkowe nachylenia linii regresji;

k – kolejne zmienne niezależne.

Ze wzoru wynika, że regresja logistyczna umożliwia oszacowanie prawdopodobieństwa (szansy) zajścia zdarzenia Y przy określonym wpływie czynników X . Inaczej mówiąc, informuje, czy i jak wzrost lub

ganizacji i działania Unii Europejskiej, Warszawa 2013; D. Hosmer, S. Lemeshow, *Applied Logistic Regression*, New York 2000; S. Menard, *Applied Logistic Regression*, Thousand Oaks 2002.

²³ Logit ma następującą postać: $\text{logit}(p) = \ln \frac{p}{1-p} = \ln(p) - \ln(1-p)$
 $\text{logit}(p) = \ln \frac{p}{1-p} = \ln(p) - \ln(1-p)$, gdzie: \ln – logarytm naturalny.

spadek zmiennych niezależnych (X) przekłada się na wzrost lub spadek prawdopodobieństwa wystąpienia zdarzenia zawartego w zmiennej zależnej ($Y = 1$). Ponadto w ramach omawianej metody wylicza się także tzw. ilorazy szans ($OR - odds\ ratio, exp^{(\beta)}$)²⁴. Informują one, jak zmienia się szansa zajścia zdarzenia zawartego w zmiennej zależnej Y (wartość 1) w grupie obserwacji A w porównaniu do innej grupy B , przy utrzymaniu pozostałych predyktorów na stałym poziomie (*ceteris paribus*). Postać matematyczna OR jest następująca:

$$OR = \frac{O(A)}{O(B)} = \frac{P(A)}{1 - P(A)} : \frac{P(B)}{1 - P(B)}$$

gdzie:

A – grupa obserwacji A (np. mężczyźni, kategoria lub jednostka zmiennej niezależnej);

B – grupa obserwacji B (np. kobiety, kategoria lub jednostka zmiennej niezależnej);

$O(A)$ – szansa²⁵ zajścia zdarzenia Y (wartość 1 w zmiennej zależnej) w grupie A ;

$O(B)$ – szansa zajścia zdarzenia Y (wartość 1 w zmiennej zależnej) w grupie B ;

$P(A)$ – prawdopodobieństwo zajścia zdarzenia Y (wartość 1 w zmiennej zależnej) w grupie A ;

$P(B)$ – prawdopodobieństwo zajścia zdarzenia Y (wartość 1 w zmiennej zależnej) w grupie B .

Wyniki regresji logistycznej

Testy hipotez w ramach regresji logistycznej przeprowadzono na dwóch modelach. Model nr 1 zawiera tylko predyktory odpowiadające czynnikom zawartym w hipotezach. Model nr 2 uzupełnia je o zmienne kontrolne. Wyniki regresji logistycznej przedstawia tabela 2 zawierająca współczynniki regresji (β), błędy standardowe (*S.E.* – *standard*

²⁴ D. Hosmer, S. Lemeshow, dz. cyt., s. 49–51; S. Menard, dz. cyt., s. 12–14.

²⁵ Wzór na szansę: $O = \frac{p}{q} = \frac{p}{1-p}$, gdzie: p – prawdopodobieństwo zajścia zdarzenia Y , q – prawdopodobieństwo niezajścia zdarzenia Y .

errors) oraz ilorazy szans (*OR* – odds ratio). Pierwszym krokiem jest ocena dobroci dopasowania modeli do danych (zob. dolna część tabeli 2). Co do zasady, polega ona na przeprowadzeniu pięciu testów: współliniowości²⁶, ilorazu wiarygodności²⁷, Hosmera-Lemeshowa²⁸, determinacji (*R*-kwadrat)²⁹ i zdolności klasyfikacyjnych³⁰. Po pierwsze, współczynniki korelacji *R* i *VIF* (*variance inflation factor*) zmiennych nie przekraczają wartości krytycznych ($R < 0,8$, $VIF < 5$), co wyklucza obecność zjawiska współliniowości³¹. Po drugie, wszystkie modele zdały test ilorazu wiarygodności. Informują o tym wartości statystyk *G* o rozkładzie chi-kwadrat, które są istotne statystycznie na najwyższym poziomie ($p < 0,01$). Można zatem przyjąć, że oba modele są zdecydowanie lepsze od losowego (modelu bez zmiennych). Po trzecie, wyniki testu Hosmera-Lemeshowa nie są istotne statystycznie na poziomie $\alpha = 0,05$. Nie ma zatem podstaw do odrzucenia *H0* stanowiącej, że modele są dobrze dopasowane. Po czwarte, otrzymane współczynniki determinacji (*R*-kwadrat Nagelkerke'a) informują, że oba modele wyjaśniają ok. 46% wariancji zmiennej zależnej, co jest wynikiem satysfakcjonującym jak na regresję logistyczną. Po piąte, oba modele posiadają przyzwoite zdolności klasyfikacyjne, gdyż w przypadku ok. 81% analizowanych aktów prawnych prawidłowo przewidziały, które z nich będą rozstrzygnięte w trilogu. Reasumując, oba modele znakomicie zdały wszystkie testy jakości dopasowania, dlatego można uznać, że posiadają wartość dodaną.

Przechodząc do właściwego testu hipotez, można stwierdzić, że racjonalistyczne *H1*, *H2* i *H3* nie zostały potwierdzone. Informują o tym współczynniki β zmiennych „Ważność aktu prawnego”, „Projekt bu-

²⁶ S. Menard, dz. cyt., s. 75–78.

²⁷ D. Hosmer, S. Lemeshow, dz. cyt., s. 13–16, 145–147.

²⁸ D. Hosmer, S. Lemeshow, *Goodness-of-fit tests for the multiple logistic regression model*, „Communications in Statistics – Theory and Methods” 1980, vol. 9, no. 10, s. 1043–1069.

²⁹ D. Hosmer, S. Lemeshow, *Applied Logistic...*, dz. cyt., s. 164–167.

³⁰ Tamże, s. 160–164.

³¹ Najwyższy współczynnik *R* wyniósł 0,476 (korelacja projekt budżetowy–projekt regulacyjny w modelu nr 2), natomiast *VIF* – 2,153 („Projekt regulacyjny”).

dżetowy”, „Projekt regulacyjny” oraz „Projekt pilny”, które nie używały istotności statystycznej choćby na najniższym poziomie ($0,05 < p < 0,1$). Parlament i Rada są zatem tak samo skłonne do rozstrzygania w trilogach projektów budżetowych i regulacyjnych czy też mało istotnych, jak i kluczowych dla UE. Towarzysząca tym regulacjom znaczna rozbieżność preferencji, konfliktowość oraz zainteresowanie opinii publicznej nie stanowi dla nich powodu, aby negocjacje nad tymi aktami prawnymi prowadzić w formalny, publiczny i przejrzysty sposób. Warto także dodać, że w trilogach kompromisy legislacyjne są ustalane przez wąskie grono kilku lub kilkunastu reprezentantów Parlamentu, Rady i Komisji i, jak już wspomniano we wstępie, są potem co do zasady uchwalane bez zmian na posiedzeniach plenarnych tych instytucji. Zgoda na rozstrzyganie projektów ważnych czy budżetowych w trilogach oznacza zatem, że decydenci rezygnują z bezpośredniego uczestnictwa w kształtowaniu tych regulacji, oddają kontrolę nad ich negocjowaniem podmiotom, które mogą dzięki temu przemycać do końcowego porozumienia własne preferencje oraz akceptują *ad hoc* każdy kompromis w nich wypracowany. Z pewnością nie są to zachowania racjonalne, które można wytłumaczyć maksymalizacją interesów. Rezultaty regresji logistycznej wykazały nadto, że czas nie wpływa na prawdopodobieństwo trilogów. Są one tak samo często organizowane w przypadku projektów pilnych, jak i długich.

Analiza statystyczna potwierdziła natomiast dwa przypuszczenia konstruktywizmu społecznego. Po pierwsze, zgodnie z *H4*, zaobserwowana w latach 1999–2009 wzrastająca tendencja do rozstrzygania projektów w trilogach była efektem socjalizacji, o czym świadczy istotność statystyczna na najwyższym poziomie zmiennej „Socjalizacja”. Iloraz szans informuje, że, przy utrzymaniu wszystkich predyktorów na stałym poziomie, każdy kolejny rok odbywania trilogów skutkowało zwiększeniem szansy ich organizacji w kolejnych latach o ok. 80% [$(1,808 - 1)100\%$]. Powyższy wynik oznacza, że wraz ze wzrostem regularności i intensywności nieformalnych kontaktów międzyinstytucjonalnych decydenci internalizowali normę współpracy trilogowej, a następnie stosowali ją automatycznie w od-

niesieniu do coraz większej liczby projektów, niezależnie od ich ważności, materii czy czasu, w którym musiały być uchwalone. Po drugie, zgodnie z *H5*, badanie empiryczne ujawniło obecność silnego efektu strukturalnego. Wskazują na to współczynniki kierunkowe zmiennych „LIBE” i „ITRE”, które uzyskały w obu modelach istotność statystyczną na średnim ($0,1 > p > 0,05$) i najwyższym poziomie ($p < 0,01$). Interpretacja *OR* tych predyktorów prowadzi do wniosku, że, *ceteris paribus*, gdy w badanym okresie projekt był rozstrzygany w LIBE lub ITRE, to szansa na organizację trilogu już na etapie pierwszego i drugiego czytania była kolejno pięciokrotnie i jedenastokrotnie większa w porównaniu do pozostałych komisji. Oznacza to, że w tych dwóch formacjach wykrystalizowała się specyficzna norma podejmowania współpracy trilogowej z Radą w przypadku prawie każdego projektu. Została ona mocno zinternalizowana przez ich członków i była stosowana w praktyce jako „właściwa rzecz do zrobienia”³².

Analiza regresji nie wykazała natomiast, aby predyktory kontrolne, to jest forma aktu prawnego, jego kompleksowość oraz zasada głosowania w Radzie, miały istotny wpływ na organizację trilogów. Rzeczono zmienne nie uzyskały istotności statystycznej.

Konkluzje

W latach 1999–2009 zaobserwowano, że instytucje UE coraz częściej negocjują projekty legislacyjne w sposób nieformalny w ramach tzw. trilogów. W artykule spróbowano poznać przyczyny tego fenomenu. Badanie empiryczne oparte na analizie regresji logistycznej wykazało, że większa skłonność Parlamentu i Rady do rozstrzygania aktów prawnych w trilogach jest efektem socjalizacji ich członków, natomiast nie zależy od ważności i materii projektów czy też ich pilności. Mówiąc precyzyjniej, wraz ze wzrostem częstotliwości i intensywności nieformalnych spotkań trójstronnych decydenci obu instytucji

³² Wskazują na to także badania jakościowe przeprowadzone w LIBE. Zob. A. Ripoll Servent, dz. cyt., s. 980–982; A. Ripoll Servent, *Playing the Co-Decision Game? Rules' Changes and Institutional Adaptation at the LIBE Committee*, „Journal of European Integration” 2012, vol. 34, no. 1, s. 63–65, 68.

Tabela 2. Wyniki regresji logistycznej

Nr hipotezy	Zmienna zależna: organizacja trilogu w pierwszym lub drugim czytaniu procedury współdecydowania (ZPU)				
	Zmienna niezależna	Model nr 1		Model nr 2	
		β (S.E.)	OR	β (S.E.)	OR
Zmienne teoretyczne					
H1	Ważność aktu prawnego	0,007 (0,009)	1,007	0,007 (0,009)	1,007
H2	Projekt budżetowy	0,485 (0,432)	1,625	0,429 (0,449)	1,536
	Projekt regulacyjny	0,180 (0,360)	1,197	0,286 (0,377)	1,331
	Inny projekt (kategoria referencyjna)	-	-	-	-
H3	Projekt pilny	0,302 (0,423)	1,353	0,209 (0,436)	1,233
H4	Socjalizacja	0,592 (0,054)***	1,808	0,594 (0,055)***	1,812
H5	LIBE	1,690 (0,703)**	5,420	1,642 (0,707)**	5,167
	ITRE	2,477 (0,563)***	11,901	2,418 (0,567)***	11,220
	EMPL	- 0,937 (0,552)*	0,392	- 0,881 (0,564)	0,415
	TRAN	-0,461 (0,288)	0,630	- 0,482 (0,294)	0,617
Zmienne kontrolne					
	Zasada głosowania w Radzie	-	-	- 0,184 (0,880)	0,832
	Rozporządzenie (kategoria referencyjna)	-	-	-	-
	Dyrektywa	-	-	- 0,269 (0,257)	0,764
	Decyzja	-	-	0,080 (0,384)	1,083
	Kompleksowość projektu	-	-	0,005 (0,045)	1,005
	Stała	- 3,411 (0,495)***		- 3,203 (0,982)***	
Testy dobroci dopasowania modeli					
	Chi-kwadrat Walda	244,342 (9)***		245,833 (13)***	
	Test Hosmera-Lemeshowa	12,698 (8)		8,658 (8)	
	R-kwadrat Nagelkerke'a	0,463		0,465	
	Zdolność predykcyjna modelu	81,2%		81,6%	
	N (liczba obserwacji)	613		613	

Objaśnienia: * – wyniki istotne statystycznie w przedziale $p < 0,1$ (10%); ** – $0,01 < p < 0,05$ (5%); *** – $p < 0,01$ (1%). Wyniki istotne statystycznie zostały pogrubione. Liczby w nawiasach w testach dobroci dopasowania modeli oznaczają stopnie swobody.

zinternalizowali normę nakazującą im organizację trilogów w coraz większej liczbie aktów prawnych, niezależnie od ich charakterystyki czy czasu, w którym trzeba je uchwalić. Następnie zaczęli automatycznie stosować ten wzorzec na wielką skalę, traktując to zachowanie jako „właściwą rzecz do zrobienia”. Rzeczona norma postępowania jest obecnie mocno zakorzeniona w instytucjach UE, na co wskazuje fakt, że członkowie Parlamentu i Rady rozstrzygają w trilogach nawet szczególnie ważne, konfliktowe i budżetowe projekty. Jest to o tyle znamienne, że przyzwolenie na nieformalne negocjowanie takich regulacji oznacza oddanie przez decydentów władzy i bezpośredniej kontroli nad procesem decyzyjnym wąskiej grupie osób uczestniczących w trilogach (tzw. aktorom pośredniczącym – *relais actors*³³) oraz odgórną akceptację osiągniętych przez nich kompromisów.

Ponadto struktura organizacyjna Parlamentu widocznie wpływa na podejmowanie nieformalnej współpracy z Radą. Analiza ilościowa wykazała, że gdy w latach 1999–2009 projekt był rozpatrywany w LIBE i ITRE, to szansa na organizację trilogu istotnie wzrastała. Oznacza to, że w komisjach tych zakorzeniły się normy nakazujące każdorazowe nawiązywanie nieformalnej współpracy z Radą, które zostały silnie zinternalizowane i tym samym były automatycznie stosowane przez ich członków.

Badanie empiryczne nie ujawniło natomiast istotnego wpływu zasady głosowania w Radzie, formy aktu prawnego oraz jego kompleksowość na większą lub mniejszą skłonność decydentów do negocjowania projektów w trilogach.

Uzyskane rezultaty prowadzą do wniosku, że konstruktywizm społeczny znacznie lepiej wyjaśnia genezę fenomenu trilogów niż racjonalizm. Trudno bowiem uznać oddawanie kontroli i zrzeczenie się bezpośredniego udziału w negocjacjach za zachowanie racjonalne i maksymalizujące własne preferencje. Należy raczej stwierdzić obra-

³³ Zob. H. Farrell, A. Héritier, dz. cyt., s. 1187–1188; D. Judge, D. Earnshaw, *'Relais actors' and co-decision first reading agreements in the European Parliament: the case of the advanced therapies regulation*, „Journal of European Public Policy” 2011, vol. 18, no. 1, s. 66.

zowo, że decydenci Parlamentu i Rady „nie chcą, ale muszą”: nie chcą rozstrzygać kluczowych projektów w trilogach, ale muszą to zrobić, bo są do tego normatywnie zobligowani w wyniku socjalizacji.

BIBLIOGRAFIA:

- Burns C., *Who Pays? Who gains? How do Costs and Benefits Shape the Policy Influence of the European Parliament*, „Journal of Common Market Studies” 2005, vol. 43, no. 3.
- Checkel J., *International Institutions and Socialization in Europe: Introduction and Framework*, „International Organization” 2005, vol. 59, no. 4.
- *Codecision and National Parliamentary Scrutiny: Report with Evidence*, House of Lords: European Union Committee, 17th Report of Session, London 2009.
- Farrell H., Héritier A., *Interorganizational Negotiation and Intraorganizational Power in Shared Decision Making: Early Agreements Under Codecision and Their Impact on the European Parliament and Council*, „Comparative Political Studies” 2004, vol. 37, no. 10.
- Hosmer D., Lemeshow S., *Applied Logistic Regression*, New York 2000.
- Hosmer D., Lemeshow S., *Goodness-of-fit tests for the multiple logistic regression model*, „Communications in Statistics – Theory and Methods” 1980, vol. 9, no. 10.
- Judge D., Earnshaw D., *“Relais actors” and co-decision first reading agreements in the European Parliament: the case of the advanced therapies regulation*, „Journal of European Public Policy” 2011, vol. 18, no. 1.
- Jupille J., Caporaso J., Checkel J., *Integrating Institutions: Rationalism, Constructivism, and the Study of the European Union*, „Comparative Political Studies” 2003, vol. 36, no. 1/2.
- Kardasheva R., *Legislative package deals in EU decision-making:*

1999–2007, thesis submitted to the European Institute of the London School of Economics for the completion of the degree of Doctor of Philosophy, April 2009.

- Kardasheva R., *Trilogues in the EU legislature*, Department of European and International Studies, Research paper, 30 April 2012.
- Kirpsza A., *Analiza zjawiska wczesnych nieformalnych porozumień legislacyjnych w zwykłej procedurze ustawodawczej*, „Studia Europejskie” 2013, nr 4.
- Kirpsza A., *Utrata kontroli nad procesem legislacyjnym w Parlamencie Europejskim na przykładzie procesu uchwalania rozporządzenia w sprawie produktów leczniczych terapii zaawansowanej*, [w:] A. Kirpsza, G. Stachowiak (red.), *Kryzys w Unii – Unia w kryzysie?*, Kraków 2013.
- Kirpsza A., *Zastosowanie regresji logistycznej w studiach nad Unią Europejską*, [w:] K. Ławniczak (red.), *Metody jakościowe i ilościowe w badaniu organizacji i działania Unii Europejskiej*, Warszawa 2013.
- Levitt B., March J., *Organizational Learning*, „Annual Review of Sociology” 1988, no. 14.
- Lewis J., *How institutional environments facilitate co-operative negotiation styles in EU decision-making*, „Journal of European Public Policy” 2010, vol. 17, no. 5.
- Lewis J., *Institutional Environments and Everyday EU Decision Making: Rationalist or Constructivist?*, „Comparative Political Studies” 2003, vol. 36, no. 1.
- Lewis J., *The Janus Face of Brussels: Socialization and Everyday Decision Making in the European Union*, „International Organization” 2005, vol. 59, no. 4.
- Menard S., *Applied Logistic Regression*, Thousand Oaks 2002.
- Moravcsik A., *Preferences and power in the European Community: A liberal intergovernmentalist approach*, „Journal of Common Market Studies” 1993, vol. 31, no. 4.
- Niemann A., *Between Communicative Action and Strategic Action: The Article 113 Committee and the Negotiations on the WTO Basic Telecommunications Services Agreement*, „Journal of European

Public Policy” 2004, vol. 11, no. 3.

- Petkova B., Dumbrovský T., *Conciliation in the sixth European Parliament: Formal transparency vs. shadowy legislating*, paper presented at UACES Exchanging Ideas on Europe: Europe at a Crossroads, Bruges, 6–8 September 2010.
- Pollack M., *Rational Choice and EU Policy*, [w:] K. Jørgensen, M. Pollack, B. Rosamond (red.), *The Handbook of European Union Politics*, New York 2007.
- Rasmussen A., *Early conclusion in bicameral bargaining: Evidence from the co-decision legislative procedure of the European Union*, „European Union Politics” 2010, vol. 12, no. 1.
- Rasmussen A., Reh C., *The Consequences of Concluding Co-Decision Early: Trilogues and Intra-Institutional Bargaining Success*, „Journal of European Public Policy” 2013, vol. 20, no. 7.
- Reh C., Héritier A., Bressanelli E., Koop C., *The Informal Politics of Legislation: Explaining Secluded Decision Making in the European Union*, „Comparative Political Studies” 2013, vol. 46, no. 9.
- Reh C., *Is informal politics undemocratic? Trilogues, early agreements and the selection model of representation*, „Journal of European Public Policy” 2014, vol. 21, no. 6.
- Ripoll Servent A., *Holding the European Parliament responsible: policy shift in the Data Retention Directive from consultation to codecision*, „Journal of European Public Policy” 2013, vol. 20, no. 7.
- Ripoll Servent A., *Playing the Co-Decision Game? Rules’ Changes and Institutional Adaptation at the LIBE Committee*, „Journal of European Integration” 2012, vol. 34, no. 1.
- Thomas D., *Explaining the negotiation of EU foreign policy: Normative institutionalism and alternative approaches*, „International Politics” 2009, vol. 46, no. 4.
- Toshkov D., Rasmussen A., *Time to Decide: The effect of early agreements on legislative duration in the EU*, „European Integration online Papers” 2012, vol. 16, no. 11.

- Warntjen A., *Measuring salience in EU legislative politics*, „European Union Politics” 2012, vol. 13, no. 1.
- *Wspólna deklaracja w sprawie praktycznych zasad dotyczących stosowania procedury współdecyzji (art. 251 traktatu WE)*, „Dziennik Urzędowy UE”, C 145, 30 czerwca 2007 r.
- *Wspólna deklaracja w sprawie praktycznych zasad dotyczących stosowania procedury współdecyzji (art. 251 traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską)*, „Dziennik Urzędowy UE” z 30 czerwca 2007 r., C 145.